№ 289 ՈՒՐԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 28 **1901** ՈՒՐԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 28 № 289

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

(30-Դ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1902** ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼՈՒ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր. երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 ռուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 7 դօլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարոնսկայա փողոցների անկիւն), իսկ ԲԱԳՈՒՈՒՄ—Ն. Դաւթեանի մօտ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ձեր պարտաւորութիւնները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փոքրիկ նկատողութիւններ. Անցորդի տպաւորութիւնները. Յիշեցէք նրանց. Նամակ Շուլավէրից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Եւրոպայի հայոց առաջնորդութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՁԵՐ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—

Ի՞նչ էք արել դուք, ընթերցող, այս տարվայ ընթացքում ձեր շրջապատողների համար։ Ի՞նչ օգնութիւն, նպաստ եւ աջակցութիւն էք ցոյց տուել այն հասարակութեանը, որի մէջ դուք ապրում էք։

Տարին վերջանում է և դուք պէտք է հաշիւ տաք ձեզ, թէ արդեօք դուք մի եսասէր, առանձնացած և կղզիացած անձնաւորութի՞ւն էք եղել, թէ մի որ և է գործով օգտաւէտ էք դարձել ձեր մերձաւորների համար։ Եթէ ոչինչ չէք արել, շտապեցէք ձեր բարոյական պարտքը կատարելու, իսկ եթէ մասնակցել էք լաւ գործին, խորհեցէք՝ թէ արդեօք առաջիկայում ինչպէս կարելի է աւելի և ընդարձակ գործունէութիւն ունենալու և սկսածը բեղմնաւոր կերպով շարունակելու։

Մենք սովոր ենք խօսել դրամական պարտքերի մասին, մենք չենք ժխտում ծնողական, ընտանեկան, ազգակցական պարտքերի կատարման անհրաժեշտութիւնը, բայց պարտք հասարակութեան առաջ, պատասխանատւութիւն շրջապատող համայնքի առաջ մենք չենք ընդունել մինչև այժմ և նրա վրա նայում ենք շատ խորթ կերպով։

Սակայն այդ պարտքը, որ բարոյական է իր գաղափարական հիմունքով, ունի կենսական և գործնական դրդումներ։ Այդ բարոյական պարտքի կատարելը կը շինէ մեզ կուլտուրական մի հասարակութիւն, որի բացակայութիւնը դարձնում է մեր կեանքը տխուր, ամայի, ծանր և նոյն իսկ զզուելի։ Իսկ ընդհակառակը, երբ մեզնից իւրաքանչիւրը կաշխատէ մի որ և է դրական բան տալ իր հասարակութեան և շրջապատողներին, այն ժամանակ այդպիսի հասարակութեան մէջ ապրելը կը դառնայ վայելք և բերկրութիւն, ամենքը կը զգան իրանց կապված մի գիտակցական մեծ համախմբման հետ, կը զգան իրանց ուժեղ և քաջալերված։

Իւրաքանչիւրը ձեզանից թող փորձէ իր կողմից կատարել այն, ինչ որ նա կարող է անել հասարակութեան համար և չի անցնի շատ ժամանակ, որ դուք կը նկատէք այդպիսի վերաբերմունքի և գործունէութեան բարերար հետեւանքները։ Առանձին փաստերը, մասնաւոր օգնութիւնները միանալով միասին կը կազմեն մի խոշոր գործ, որ արդէն զգալի կը դառնայ իր արդիւնքներով։

Շրջապատողների և հասարակութեան մասին հոգսը պէտք է դառնայ նոյնպիսի հիմնական մի պահանջ, ինչպէս է մեր առօրեայ պէտքերի մասին հոգատարութիւնը։ Եւ որքան մի ժողովուրդ շատ է կատարում հասարակական պարտաւորութիւններ, այնքան նա ուժեղ է թէ բարոյապէս և թէ նոյն իսկ տնտեսապէս։ Ի՞նչ էք արել դուք այդ պարտաւորութիւնների վերաբերութեամբ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Այս անգամ ընթերցողների ուշադրութիւնը կամենում ենք դարձնել «աչքից հեռացած—մտքից մոռացված», դրսի կեանքի հետ կապերը խզած՝ բանտարկվածների մասին։

Այդպիսիների թիւը շատ շատ է, միայն Թիֆլիսի կենտրոնական բանտում հասնում է 600—700-ի. Նրանց մէջ կան զանազան տեղերից եկած, տարբեր հասակի եւ դասակարգի անձնաւորութիւններ, որպիսիներին կեանքի աննողոք պայմանները բաժին են դարձրել բանտի տխուր եւ չոր պատերը—մինչդեռ նրանք էլ մեզ ամենիս նման ունեն բարոյական եւ հոգեկան պահանջներ, նրանք էլ են հետաքրքրվում արտաքին աշխարհով եւ պէտք են զգում սնունդ տալ թէ մտքին եւ թէ սրտին։

Շատ սրտաշարժ տեսարան էր, երբ մի կիրակի օր գիմնազիան դեռ նոր աւարտած օր. Օ. Տիխոմիրովա՝ որ առաջին անգամ գնացել էր բանտ, բանտարկեալների համար կարդալու, յափշտակութեամբ եւ զարմանքով բացականչում էր. «Նրանք էլ այնպիսի մարդիկ են, ինչպէս եւ մենք.—որպիսի յափշտակութեամբ լսում էին կարդացածս եւ գրքիս հերոսի հետ զգացվում, տխրում եւ ուրախանում էին»։ Այո, շատ ճշմարիտ է, նրանք էլ մեզ նման մարդիկ են։

Այդ դժբաղդ մարդկանց տխուր կեանքի միատեսակութիւնը համեմվում է՝ թեթեւ յանցաւորների համար՝ զանազան աշխատութիւններով բանտի մէջ կամ շրջակայ բանտային պարտէզներում եւ կամ բոլորի համար սարքվող ընթերցանութիւններով՝ որ յանձն են առել կատարելու ժողովրդական ընթերցանութեան կոմիսիայի անդամները ռուսերէն, հայերէն եւ վրացերէն լեզուներով։

Պէտք է տեսնել, թէ ո՛րպիսի յափշտակութեամբ կիրակի կամ տօն օրերի որոշած ժամերին այդ աշխարհից կտրված մարդիկ վազվզելով հաւաքվում են ընթերցանութեան դահլիճը՝ լսելու համար, շատերը թողնում են ուշացած ճաշը, միւսները ոտների շղթաները չխկչխկացնելով ագահութեամբ հաւաքվում են ընթերցողի շուրջը որքան հնար է մօտիկ՝ լաւ եւ ուշադրութեամբ լսելու համար։ Թուցէ ընթերցողներից շատերին անյայտ լինի այս գաղափարական գործը, որ պարտական են կատարելու մեր ինտելիգէնտ օրիորդները եւ պարոնները.—ահա մի փոքրիկ ասպարէզ գործ կատարելու ցանկութիւն ունեցող մեր երիտասարդ սերունդի համար՝ որոնցից շատերը գանգատվում են անգործութիւնից եւ կեանքի միատեսակութիւնից։

Յիշեալ բանտարկեալների համար այդ մի կամ երկու ժամվայ ընթերցանութիւնը մի կաթիլ է, համեմատած այն բուռն ցանկութեան հետ, որ նրանք ունեն դէպի ընթերցանութիւնը։ Նրանք աղաչում են բերել գրքեր եւ լրագիրներ կարդալու համար, որովհետեւ նրանց գրադարանում կան միայն ռուսերէն եւ վրացերէն գրքեր, իսկ հայերէն եւ ոչ մի հատ։

Ահա գալիս են քրիստոնեայ աշխարհի համար նշանաւոր տօն օրերը, երբ մեզանից իւրաքանչիւրը ստիպված պէտք է յիշէ, որ մարդիկ հաւասար են եւ պարտական են միմեանց սիրել, ներել եւ թշուառին ձեռք մեկնել։ Մեզանից իւրաքանչիւրը պէտք է ուրախանայ իր ընտանիքի գրկում, իսկ այնտեղ—բանտում մեզ նման մարդիկ, մեր եղբայրները, այս ամենը գիտնալով՝ ստիպված են իրանց զգացմունքները խեղդել չորս պատերի մէջ։ Գոնէ այս առաջիկայ տօներին ցոյց տանք, որ նրանց էլ յիշողներ կան, որ նրանք էլ բոլորովին օտար չեն մեզ։ Հրաւիրում ենք հայ հասարակութեանը չը զլանալ մի փոքրիկ գումար հաւաքելու՝ բանտարկեալներին գոնեա հոգեկան մխիթարութիւն տալու համար—մի փոքրիկ գրադարան կազմել կենտրոնական բանտում եւ առաջիկայ տօներին նրանց ամենակարեւոր պիտոյքները հոգալու համար։

Անյուշ

ԱՆՑՈՐԴԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
(Նամակ Խարկովից)

—

Կովկասից Ռուսաստան անցնելիս մօտայ ճանապարհի վրա ընկնող Նոր-Նախիջեւան քաղաքը, Նալբանդեանցի եւ Գ.-Քաթիպայի ծննդավայրը, տեսնելու թէ՝ ինչ է ներկայացնում այդ երկու նշանաւոր հայ գործիչների հայրենիքը, ռուսահայերի եւ տաճկահայերի այդ խառնարանը։ Վերին աստիճանի խորթ, անհաբաղատ տպաւորութիւն թողնող Ռօստովից անցայ Նոր-Նախիջեւան՝ հարազատ, սրտիս մօտ տպաւորութիւն ստանալու յուսով ու տրամադրութեամբ։ Քիչ բան չէ. անցեալում տուել է յայտնի մարդիկ, ներկայումս էլ ունի համալսարանաւարտ շատ երիտասարդներ, գրողներ, աղքատախնամ բարեգործական ընկերութիւն եւ վերջապէս թեմական դպրոց։ Այս բոլոր պայմանները նպաստում են, որ Նախիջեւանը լինի, դառնայ մի զուտ հայկական քաղաք, հայ լեզուով ու գրականութեամբ հետաքրքրվող վայր, հայ հոգի եւ առհասարակ հայութիւն ունեցող տեղ։ Եւ իսկապէս. ինչեր չէին կարող անել այն մարդիկ, այն ընկերութիւնն ու դպրոցը, որոնց մասին շարունակ խօսում են լրագիրները, որոնց անունները շարունակ յիշվում են մեր ուրիշ բաների համար էջեր խնայող թերթերում։

Այսպիսի կանխակալ լաւ դիտաւորութեամբ ահա մտնում եմ Նոր-Նախիջեւան, բայց դժբաղդաբար չեմ գտնում այն, ինչ երազում, սպասում էի։

Հայերէն խօսում եմ—ինձ պատասխանում են օտար լեզուով. հարցնում եմ թեմական դպրոցի տեղը—չեն իմանում. հայոց յաջորդարանինը—դարձեալ չեն իմանում։ Խօսում եմ իրանց հայրենակից Մ. Նալբանդեանցի մասին, յիշեցնում եմ նրա արածները, նրա գործերը—զարմանալի բան—ապուշ են կտրվում. բանից երեւում է, որ նոյն իսկ լսած չեն նրա անունը։ Մտածում եմ. ապա ինչ բանի համար են այնքան մարդիկ, որոնք ապրում են Նոր-Նախիջեւանում, գրող, մտածող, ազմուկ հանող մարդիկ։ Փաստը, ըստ երեւոյթին, գուցէ շատ չնչին թուայ շատերի համար, գուցէ շատերը ոչինչ չը գտնեն այն բանի մէջ, որ պատահմամբ մի երկու նախիջեւանցի հասարակ մարդ չեն խօսում հայերէն լեզուով, չեն իմանում դպրոցի, յաջորդարանի տեղը, չեն լսած Նալբանդեանցի անունը եւ այլն եւ այլն, բայց յատկապէս մեզ վրա շատ տխուր տպաւորութիւն թողեց, նոյն իսկ յուսահատութիւն պատճառեց։ Ախր, ինչպէս կարելի է, որ մի թէկուզ ամենահասարակ Նոր-Նախիջեւանցի լսած չը լինի Նալբանդեանցի անունը. մի՞թէ դա պատիւ է բերում այնքան ինտելիգէնտ, ուսեալ մարդկանց, որոնք նստած են այդ քաղաքում։

Ներեցէք, որ փոքր երկար կանգ առայ այս կէտի վրա։ Շարունակենք։ Ռուս ոստիկանից մի կերպ իմացայ թեմական դպրոցի տեղը. ներս մտայ դարպասից. առաջս բացվեց մի լայն ու ընդարձակ բակ։ Շէնքը եռյարկանի է, մաքուր, գեղեցիկ, եւրոպական ճաշակով։ Դպրոցը ունի մօտ 300 աշակերտ, որոնցից 40-ը գիշերօթիկ են. վերջիններիցս 16-ը միայն ձրի։ Ննջարանը լայն, բարձր, ընդարձակ եւ օդաւէտ։ Նրան կից կայ հիւանդանոց գիշերօթիկ հիւանդների համար։ Ամեն օր բժիշկ է յաճախում դպրոց, բժշկական օգնութիւն հասցնվում է անխտիր կերպով ամենքին՝ թէ գիշերօթիկներին, թէ երթեւեկներին։

Դասարանները նմանապէս մաքուր են, գեղեցիկ, լուսաւոր եւ չոր։ Դահլիճը դարձեալ մեծ եւ զարդարված դպրոցի բարերարների, հայ նշանաւոր հոգեւորականների, մի-երկու գործիչների պատկերներով։ Ունի նաեւ ֆիզիքական կաբինէտ եւ գրադարան։ Գեղարուեստական առարկաները՝ նկարչութիւն եւ ձայնագրութիւն անցնում են առանձին յարմարութիւն ունեցող դասարանում։ Բացի դրանից դպրոցի շէնքի մէջ կայ մի առանձին շատ մեծ դահլիճ, ուր աշակերտները ձմեռ ժամանակ, դրսում տիրող անտանելի եղանակների պատճառով՝ խաղում, վազվզում են։ Դա աչքի ընկնող յարմարութիւն է, որ առիթ է տալիս աշակերտներին ձմեռ ժամանակն էլ մարմնամարզական խաղեր անել։ Դժբաղդաբար հանգամանքները չը ներեցին տեսնելու նաեւ ուսուցիչների արածը։ Հետաքրքրական էր իմանալ, թէ Նոր-Նախիջեւանի թեմական դպրոցը, որ արտաքին մի քանի յարմարութիւնների տեսակէտից բարձր է Ներսիսեան դպրոցից՝ վերջինիս համեմատութեամբ ինչ դրութիւն է ներկայացնում ներքին, դաստաւութեան կողմից։

Ուսուցիչների վերաբերմամբ, ուրեմն, ոչինչ չասելով՝ մի քանի խօսք ասենք աշակերտների մասին։ Որքան կարողացանք նկատել՝ աշակերտների մէջ կենդանութիւն կայ, թէեւ ոչ այն կենդանութիւնն ու գործունէութիւնը, որ յատուկ է Ներսիսեան դպրոցի աշակերտներին։ Հասարակական աւելի լայն գործունէութիւնը իր հիմքը պիտի ունենայ աշակերտական սաղմնային գործունէութեան մէջ։ Մեր հոգեւոր դպրոցի աշակերտները, բացի ամենօրեայ դասերից, պիտի նախապատրաստվեն նաեւ ապագայ հասարակական գործունէութեան համար։ Որքան մենք ծանօթ ենք հայ թեմական դպրոցների աշակերտների կեանքին թէ անձնական դիտողութեամբ եւ թէ լսելով նրանք, պատիւ իրանց, զգում, ըմբռնում են այդ եւ հէնց աշակերտական սեղանից սկսած գործ են գլուխ բերում։ Աշակերտական թատրոններ, գրական երեկոյթներ, ճանապարհորդութիւններ, վերջապէս զուտ աշակերտական ձեռագիր հրատարակութիւններ, թերթեր—այդ ըմբռնման

արտայայտութիւնն են։ Նրանք հասկանում են, որ Թեմական դպրանոցները մեր կեանքում մեծ դեր ունին կատարելու։ Հարիւրաւոր վերստեր, ոտով ճանապարհորդում են, սոված, ծարաւ ընկնում են գիւղերը, տեսնում, ուսումնասիրում հայ գիւղացուն, հայ մաճկալին—միթէ սա փոքր գործ է աշակերտի համար։

Մի խօսքով աշակերտների մէջ եռանդ կայ, սէր կայ։ Դպրոցի վարչութիւնն էլ պիտի աշխատէ, որ այդ եռանդն ու սէրը օգտակար կերպով արտայայտուի, գիտակցականութեան սահմանների մէջ մնայ, խելացիութեամբ երեւան գայ։ Նա, որպէս անհամեմատ աւելի զարգացած եւ խոհուն մարմին՝ պիտի մեծապէս նըպաստէ աշակերտներին այդ ուղղութեամբ։

Անցեալները «Մշակ»-ի մէջ տխրութեամբ կարդացինք մի լուր, որով, որքան յիշում ենք, Ներսիսեան դպրանոցի վարչութիւնը արգելել էր սաներին աշակերտական թերթ հրատարակելու։ Այդ կողմից Նոր-Նախիջեւանի թեմական դպրանոցի վարչութիւնը չէ նմանվել Ներսիսեան դպրանոցին. Նա թոյլատրել է աշակերտներին թերթ հրատարակելու։ Հասկանալի բան է, որ այդպիսի մի թերթի գոյութիւն, բացի օգուտ տալուց՝ չի վնասի աշակերտներին։

Մենք չը կարողացանք ձեռագիր թերթի բոլոր համարները տեսնել. մինը միայն տեսանք, թերթեցինք եւ, պէտք է ասել, բաւականաչափ ուրախալի տպաւորութիւն ստացանք։ Այդտեղ կան զանազան տեսակ յօդուածներ հ. Ղ. Ալիշանի մահվան առիթով մի կենսագրական՝ բանաստեղծական-գիտական գործունէութեան նըկարագրի հետ միասին. Խ. եպ. Ստեփանէի մահվան տարեդարձի առիթով մի այլ կենսագրական (պատկերով), երգիծաբանական ոտանաւորներ եւ պատմուածքներ Նոր-Նախիջեւանի կեանքից, տեղական բարբառով, առաջնորդողներ մայրենի լեզուի, գրականութեան, պատմութեան նշանակութեան մասին, քննադատութիւններ Նոր-Նախիջեւանցիների այս կամ այն պախարակելի կողմերի նկատմամբ, Թարգմանութիւններ ռուս գրողներից, Նամակներ զանազան տեղերից եւ այլն եւ այլն։ Ի միջի այլոց մի Նամակ կար Ներսիսեան դպրոցից, որի մէջ մշտական-թղթակիցը այդ անգամ խօսում էր տեսչի մասին. Նրա «հայրական յարաբերութիւնները դէպի աշակերտները, ազնիւ ձգտումը դէպի դպրանոցի շահերը, դէպի սաների բարոյական եւ մտաւոր զարգացումը, աղքատ աշակերտների վրա ունեցած հոգատարութիւնը» եւ այլն եւ այլն։

Ի վերջոյ մենք շնորհաւորել միայն կարող ենք մի այդպիսի քայլ, որ անում են աշակերտները։ Շնորհակալ լինել կարող ենք դպրոցի վարչութիւնից, որ սիրալիրութեամբ թոյլատրում է աշակերտներին այդպիսի անմեղ, անպայման օգտակար պարապմունքներ։

Նոր-Նախիջեւանի խորթացած, ստարանալու ճանապարհի վրա գտնվող հայ հասարակութեան մէջ թեմական դպրոցի աշակերտները ապագայում գործ ունին կատարելու։

Ուրախ ենք, որ աշակերտական սեղանից են պատրաստվում այդ բանի համար։

Սրտանց ցանկանում ենք կատարեալ աջողութիւն։

Սիմ. Ցակոբեանց

ՑԻՆԾԵՑԷՔ ՆՐԱՆՑ
(Նամակ Բալախանիից)

Մի քանի օր եւս, եւ ահա կը գան ծննդեան տօները։ Հաւատարութիւն քարոզող Մեծ Վարդապետի ծնունդը ամբողջ մարդկութիւնը կը տօնէ, ուրախ օրեր կանցկացնէ, բարեմաղթութիւններ կանէ։ Հայն էլ կը տօնէ այդ վեհ տօնը։ Հարուստը ճոխ ու փարթամ սեղաններով եւ նորանոր ընդունված ձեւերով ցոյց կը տայ իր բաղդաւոր լինելը։ Իսկ աղքատը... նա միշտ ամեն ինչում էլ աղքատ է։

Սովորութիւն է առհասարակ, որ այդ տեսակ օրերին մարդ ստիպված է յիշել իրանից թշուառ եւ խեղճ դրութեան մէջ գտնվողին։ Ես յիշում եմ անցեալ տարվայ ծննդեան օրերը եւ ձմեռվայ այն ահարկու եղանակը, երբ բուք ու բորան կապտացնում էին անդ ու՝ դարձ անողներին։ Ապշերօնեան թերակղզու մահաբեր քամին ձիւնի բարակ շերտերը աւազի հետ խառնելով պտտեցնում էր աջ ու ձախ։ Առաւօտեան այդ բորանին սայլերի վրա ընկած, կապտած, մերկ, ոտաբաց, որբիկները չալաները առած՝ թիւրքահայ կանայք գալիս էին դէպի Բալախանի։ Այն օրը ամբողջ հայութիւնը փրկարար գաղափարներ Քարոզողի ծննդեանը պիտի դիմաւորէր։ Բայց իրականութիւնը սոսկալի էր. ցուրտ էր այն օրը, սաստիկ ցուրտ։

Սայլերը կանգ առան մի մեծ շինութեան առաջ. ցրտից անշնչացած կանայք որբիկները առան ու այս ու այն կողմ ցրվեցին։ Ո՞ւր գնացին, ծրտեղ կանգ առան,—ես այդ չը գիտեմ, բայց որ նրանք սովածութիւնից հարիւրաւոր դռներ մտան հաւատացած եմ։ Իրիկնադէմին, երբ մութը սկսել էր տիրել, յոգնած քայլերով անցնում էին թիւրքահայ կանայք այս ու այն կողմ նայելով. այդ ժամանակ կեանքից գոհ, ուրախ եւ բաղդաւոր մարդկանցից շատերը շտապում էին դէպի քաղաք այդ իրիկուն իրանց տանը, ծնողների մօտ ուրախ անցկացնելու։ Սուլոցները նշան էին տալիս, որ աշխատանքը դադարած է։ Լուռ էր նաւթային այս ահագին չոր անապատը, միայն զարիճն էր, որ քամու հոսանքի հետ առաջ էր գնում։ Նա գնում էր,— ո՞ւր՝ դա ինքը գիտէր, գուցէ այն գիշերը անցկացնելու այդ արտասովոր քամու տակ, բնութեան հետ միասին, իր ցաւի ու դարդի ձայնը միախառնելու եւ անէծք կարդալու բախտին...

Ահա այժմ մի քանի օրից դարձեալ ծննունդ է. աղքատը դարձեալ աղքատ է, խեղճ թիւրքահայ կինը իր որբիկներով նոյն դրութեան մէջ, եւ միթէ նա միշտ պիտի անէծք կարդայ եւ դրամով բաւականանայ։

Ցիշենք այդ դժբաղդներին գոնէ այս օրերին, երբ արցունքը այնքան դառն է, հառաչանքը այնքան զօրեղ, որ քարացած սրտերն անգամ պիտի շարժէ...

Հ. Տէր-Ղազարեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԷՐԻՑ

Դեկտեմբերի 20-ին

Շուլավէրցու միակ ապրուստի միջոցը այգին ու արտը լինելով, վերջին տարիների անբերրիութեան եւ մանաւանդ այս տարվայ մնների հասցրած վնասի պատճառով, արդէն այստեղ վեց ամիս է, որ սով է։

Մանրամասն քննութիւններից երեւում է, որ 118 տուն, բաղկացած 384 հոգուց, ոչ մի ապրուստի միջոց չունեն, չունեն գոնէ մի կով կամ մի գոմէշ, որ ծախեն եւ հաց առնեն։ Ցիսուն ութ տունը որբեր են եւ զուրկ աշխատող ձեռքերից, որոնց վրա գլխաւորապէս խընամակալուհիներ են նշանակված իրանց մայրերը։ Իսկ 60 տունը մի-մի աշխատող ձեռքեր ունեն, որոնցից ոմանք արտաւոր, ոմանք հասակն առած, ոմանք էլ երեխակ են եղած։ Ամառվան ու աշնան ամիսները երեխաները ծառայութիւններ ունենալով էին եօլա գնում, բայց հիմա այդ էլ չը կայ։ Շուլավէրցին, սկզբից սովոր չը լինելով, ամաչում է մուրալ, ամբողջ օրերով սպասում է, որ հարեւանը դուռը բաց կանէ ու մի կտոր հաց կը տայ, բայց չէ՞ որ նա էլ է սոված։

Մայրերի համբերութիւնը սպառվել է, ամաչկոտ երիտասարդ հայ գեղջկուհին, երեք չորս պատառոտած, բոբիկ երեխաներ առաջն արած՝ կարմրելով դիմում է շինական դատարան ցամաք հաց խնդրելու։ Աղերսելով հաւատացնում է, որ երեկոները կաթսայում երեխաների հաւաքած խլուրներով ջուր է եռացնում, նրանց խաբելով, որ կերակուր է եփում, մինչեւ որ մոռանում քնում են։ Վաշխառուն ու փողաւոր դասը անտարբեր է, իսկ ռանչպարի ամբարը դատարկ։

Որպէս զի այս թշուառների գոյութիւնը գոնէ ցամաք հացով ապահովվի մինչեւ գալ հունձը, հարկաւոր է 6,000 պուդ հաց։ Հասարակութիւնը հազիւ կարող է հոգալ 1,000 պուդ, իսկ մնացած 5,000 պուդի համար հարկաւոր է 5,500 րուբլի, որովհետեւ հասարակութեան պարտքով ալիւրի պահեստի վրա Շորագեալի միջակ ալիւրը նստում է 1 ր. 10 կոպ., իսկ ամենալաւը՝ 1 ր. 20 կ.։

Սրանով հրաւիրում եմ բարերար հասարակութեան, մանաւանդ հայրենակիցներիս ուշադրութիւնը մեր խեղճ գիւղացիների վրա։

Տանուտէր Վ. Մեհրաբեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, դեկտեմբերի 10-ին

Թոյլ տուէք, խնդրում եմ, յանուն ճշմարտութեան «Մշակի» միջոցով հրապարակ հանել մեր գիւղական գործիչների բազմաթիւ ապօրինի գործերից մէկը։

Անցեալ տարի Թիֆլիսի պոլիցիայի միջոցով մեր հասարակութեան տանուտէրը ինձանից պահանջում է արքունական հարկ թէ ներկայ տարվայ եւ թէ ապառիկ 27 ր. 60 կոպ.. Ես, հնազանդվելով պոլիցիայի պահանջին, պօստով ուղարկում եմ տանուտէրի անունով այդ փողը եւ նամակով մանաւորապէս տանուտէրին յայտնելով իմ չքաւորութեան մասին, բողոքում եմ տանուտէրի այդքան գումարը միանուագ ինձանից պահանջելու մասին, որ իմ կարողութիւնից շատ վեր է։ Տանուտէրից պատասխան եմ ստանում ներկայ տարվայ մարտի 25-ին, որ ի միջի այլոց գրում է ինձ վրա մնացած ապառիկի հաշիւը այսպէս. «Ձեզ վրա ապառիկ է մնում 1895 թւին 7 ր., 10 կոպէկ, 96 թւին— 7 ր. 60 կ., 97-ին 7 ր. 50 կ., 98-ին 4 ր. 50 կ., 99-ին 6 ր. 20 կ., 900-ին 4 ր. 20 կ., ընդամենը 37 ր. 60 կ., որից վճարել էք 27 ր. 60 կ. ուրեմն շտապեցէք ուղարկել ինձ մնացորդ 10 ր. եւ ներկայ տարվայ համար 5 րուբլի. թէեւ ներկայ տարվանը անորոշ է, հոգ չէ՝ աւել պակասը յետոյ կուղղենք»։

Ուրեմն տանուտէրի հաշւով ես պէտք է ուղարկեմ կրկին 15 ր., իսկ այս օրերս պօլիցիան կանչում է ինձ եւ յայտնում՝ որ Ագուլիսի տանուտէրի կարգադրութեամբ պէտք է վճարէք 32 ր. 60 կ., կամ ներկայացրու մեզ՝ մենք կուղարկենք կամ թէ դուք ուղարկեցէք։ Ի՞նչ տեղից յանկարծ 15 ր. հասաւ 32 ր. 60 կոպէկի եւ ինչ ճանապարհով, քանի որ մինչեւ անգամ ծխահարկը փոխարինված է հողային հարկով եւ ես էլ բոլորովին հող չունեմ։ Ես առաջինը չեմ այս տեսակ զոհերից եւ վերջինն էլ չեմ լինելու։ Ընկերներ։ Որքան կամենաք։ Վերջապէս ամօթ է։

Կարապետ Խուդայեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այն պատգամաւորութիւնը, որ ընտրվեց Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների արտակարգ ընդհանուր ժողովում հաւատարիմ հպատակութեան շնորհակալութիւն մատուցանելու համար Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրին եւ անձնուիրութեան շնորհակալութիւն Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչին, ինչպէս լսել է «Кавказъ» լրագիրը, մտադրութիւն ունի ճանապարհ ընկնել Պետերբուրգ եկող յունվարի կէսի սկզբներում։

—

Մեր երկրի զանազան տեղերից ստանում ենք տեղեկութիւններ դաշտային մկների բազմանալու մասին։ Ներկայ ձմեռվայ մեղմ եւ տաք եղանակը աւելի եւս նպաստեց մկների բազմանալուն։ Ցանկալի է, որ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը եւ երկրագործութեան մինիստրութիւնը լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն այս հանգամանքի վրա եւ ազատեն մեր գիւղերը այն աղէտից, որ կարող է առաջ գալ մկների արշաւանքից։

—

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ առաջիկայ կիրակի օր, դեկտեմբերի 30-ին կը կայանայ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը քննելու ցուցահանդէսին վերաբերեալ խնդիրները։ Այդ ժողովում կը կարդացվեն եւ այն անձանց անունները, որոնք առանձին ծառայութիւն են մատուցել մեր երկրի գիւղատնտեսութեան եւ արժանի են ընկերութեան կողմից յարգանքի արտայայտութեան։ Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։

—

Բերլինից «Рус. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են, որ Հալլէի համալսարանը, Բերլինի եւ Լէյպցիգի համալսարանների նման, անբաւարար ճանաչեց ռուսաց իգական գիմնազիաների աւարտման վկայականները՝ ռուս կանանց այդ համալսարաններն ընդունելու համար։

—

Դեկտեմբերի 24-ին Քութայիսում վախճանվեց գեներալ-ադիւտանտ իշխան Գրիգորի Դադիանի։

—

Դեկտեմբերի 30-ին ոստիկանական բաժիններին կից տեղի են ունենալու մէջչաների հասարակութեան լիազօրների ընտրութիւնները պրիստաւների նախագահութեամբ։

—

«Каспій» լրագիրը հաղորդում է, որ կրիզիսը Բաքւում գնալով աւելի սուր կերպարանք է ընդունում։ Այս օրերս «Էլէկտրական ույժ» ընկերութիւնը արձակեց բոլոր բանուորներին Բիբի-Էյբաթում եւ մի քանի մարդկանց Բալախեան կայարանից։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը պարզաբանեց, որ իգական միջնակարգ դպրոցների աշակերտուհիները կարող են ընդունվել դեղատներում, որպէս աշակերտուհիներ, այդ դպրոցների 6-րդ կամ 4-րդ դասարանն աւարտելուց եւ լատիներէն լեզուից բերանացի եւ գրաւոր քննութիւն տալուց յետոյ՝ արական գիմնազիաների 4 դասարանների դասընթացքի չափով։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը շրջաբերական կարգադրութեամբ հրէայ երեխաների ընդունելութեան սահմանափակումը միջնակարգ դպրոցներում տարածեց եւ տեխնիքական միջնակարգ ստորին դպրոցների վրա։ Այդպիսով հրէաների երեխաները կընդունվեն տեխնիքական դպրոցները հրէաների մշտաբնակութեան տեղում միայն 10%, մշտաբնակութիւնից դուրս 5% եւ Պետերբուրգում եւ Մոսկվայում 3 տոկոս։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են. «Երիտասարդ վրացի Բալանչեւաձէն տպագրում է իր օպերան, վրացերէն լեզւով. «Коварная Тамара» 3 գործողութեամբ։ Տպագրվում է երգի եւ դաշնամուրի համար»։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 16-ին Պետերբուրգի հայոց եկեղեցում պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարվեց հայր Ղեւոնդ Ալիշանի համար։ Ներկայ էին հայ գաղութը եւ ուսանողութիւնը։ Մեսրոպ վարդապետը մի համառօտ քարոզ ասաց. Նա բացատրեց Ալիշանի նշանակութիւնը եւ նրա գործունէութիւնը։ Քարոզի վերջում Մեսրոպ վարդապետը դիմեց հայ երիտասարդութեանը, յորդորելով հետեւելու Ալիշաններին. «Թող նրանք լինեն ձեր առաջնորդը, ձեր օրինակը»։ Ընդհանրապէս լաւ տպաւորութիւն թողեց Մեսրոպ վարդապետի այդ, ինչպէս երեւում էր, անպատրաստ քարոզը։ Մի փոքրիկ նկատողութիւն մեր եկեղեցական խմբին. ի սէր Աստուծոյ, երգեցէք միաձայն—գոնէ մի բանի նման լինի ձեր երգածը, ոչ թէ եռաձայն, բայց անտանելի եւ աններդաշնակ»։

—

ԽԱՐԿՈՎԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս հայ ազգաբնակութիւնը, որը բաղկացած է աւելի քան 200 հոգուց, չը հաշվելով հայ ուսանողներին եւ զինուորներին, վերջապէս ունենալով աղօթատուն, ստանում է հոգեւոր մխիթարութիւն։ Ահա երկու ամսից աւել է, որ Մելիտոպօլ քաղաքից հրաւիրվեց քահանայական պաշտօն վարելու համար Սրապիոն քահանայ Սամուէլեանց։ Շուտով թոյլտուութիւն ստացվեց աղօթատուն ունենալու համար։ Մի քանի անգամ տեղի ունեցան հոգաբարձական ժողովներ, ուր վճռեցին քահանային եւ տիրացուին վարձատրել կանոնաւոր կերպով, աղօթատան համար վարձել սենեակներ եւ այլն։ Սակայն այժմս մի քանի մարդիկ, որոնք ընդունակութիւն ունեն միայն հասարակութեան գործերը խառնել, չեն ուզում այցելել աղօթատունը, ինչ որ պատճառներ առաջ բերելով եւ պահանջում են աղօթատան համար նոր սենեակ վարձել քաղաքի մի այլ մասում եւ փոխել մի քանի պայմաններ, ուստի ամսիս 25-ին պիտի կազմվի ընդհանուր ժողով այդ հարցերը քննադատելու համար»։

—

ՋԱՀՈՒԿ գիւղից (Հին-Նախիջեւանի գաւառ) մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 8-ին Ջահուկ գիւղի համարեա ամբողջ հայ հասարակութիւնը հաւաքված էր մեռելահաց ուտելու մի հայի տան մէջ. կային ուրիշ գիւղացիներ էլ։ Այդտեղ նոյն գիւղի Արսէն քահանայ Մէլիք-Աղասեանն մի կարճ ճառով յայտնեց ժողովրդին հ. Ղեւոնդ Ալիշանի մահվան մասին։ Բացատրեց հայ ազգին նրա տուած օգուտը։ Ապա յայտնեց, որ միւս օրը, կիրակի, լինելու է պատարագ եւ հոգեհանգիստ հ. Ղ. Ալիշանի համար եւ խնդրեց ներկայ լինել։ Եւ իրօք, դեկտեմբերի 9-ին, Արսէն քահանան իր ընկեր քահանայի հետ մատուցեց պատարագ եւ ապա հոգեհանգիստ կատարեց հ. Ղ. Ալիշանի համար։ Ի դիմաց երիտասարդութեան յայտնում ենք նոյն Արսէն քահանային եւ իր ընկերոջը մեր խորին շնորհակալութիւնը, որ նրանք ուրիշ խաւարամիտների նման չը վարվեցին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
(Նամակ Փարիզից)

Եւրոպիոյ հայոց հոգեւոր հովուութեան կամ առաջնորդութեան մասին գրեցին մեր թերթերը, թէ Իւթիւճեան սրբազան եկամուտը այնքան քիչ է եղեր, որ տարեկան բաց մը կունենայ եղեր իր պիտոյքների մէջ։ Արդ՝ մենք կը հարցունենք մեր եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութեան, թէ ինչ բանի կը ծառայէ Եւրոպիոյ մէջ հայոց առաջնորդութիւն մը ունենալը. ինչ պէտք կայ այսպիսի պաշտօնի մը։

Եթէ Եւրոպիոյ առաջնորդութիւնը կը կայանայ Մարսէլիոյ մէջ պարզ քահանայութիւն մը կատարելուն մէջ, Մարսէլիոյ ազգայինք այս բանին դէմ բողոքած են արդէն։ Ասկէ զատ՝ Եւրոպիոյ հայոց առաջնորդութեան պաշտօնը

կը տարածուի Ֆրանսայէ մինչեւ Անգլիա։ Բայց Անգլիոյ մէջ եւ մասնաւորապէս Մանչեսթրի բազմահայ կեդրոնի մը հայոց եկեղեցւոյն Թէոդորոս քահանայ Զուգայեցին չընդունիր Իւթիւճեան սրբազանի իշխանութիւնը եւ հետեւաբար պատարագի մէջ չի յիշատակեր անունը։ Ուրեմն կը մնայ միայն Ֆրանսա։ Շիտակը՝ մենք Փարիզի մէջ ունենք այնպիսի քահանայ մը, որ Իւթիւճեան սրբազանի պէտք չի թողուր։ Իսկ եթէ Եւրոպիոյ հայոց առաջնորդը լինէր լեզուագէտ (գոնէ ֆրանսերէն եւ անգլիերէն գիտցող, քանի որ այս երկու երկիրներու մէջ է ամփոփուած իր պաշտօնը) եւ բարոյական մասին անբասիր մէկը, այն ատեն թերեւս օգտակար լինէր, բայց ներկայ պայմաններու մէջ՝ անօգուտ ըլլալէն զատ, վնասակար իսկ է։ Մեղք է մեր դրամին, մեղք, որ ձրիակերներ կշտացնելու կը գործածենք։

Ուրիշ խնդիր մը եւս,—Եւրոպիոյ հայոց «ընդհանուր» առաջնորդը յարաբերութեան մէջ չէ երկրին պաշտօնէութեան հետ,—հոգեւոր եւ մարմնաւոր. այնպէս որ երբ տեղական կառավարութեան հետ խնդիր մը ունենանք, կառավարութիւնը մեզ չի ճանչնար իբրեւ ուրոյն հասարակութիւն։ Օրինակի համար, քանի մը տարի առաջ (կարծեմ երկու տարի է) ուզեցինք Լեւոն Թագաւորի շիրմին վրայ հոգեհանգիստ կատարել. ուստի դիմեցինք Սէն-Տընիի աբբայարանի գլխաւոր քահանային, որ մեզ ղրկեց Պարիզի արքեպիսկոպոսին։ Արքեպիսկոպոսը հրաման չը տուաւ մեզ, առարկելով, որ ինք ծանօթ չէ հայ հոգեւոր իշխանութեան գոյութեան ի Պարիզ, քանի որ ո եւ է կերպով քաղաքավարական այցելութիւն մը չէ տուած Եւրոպիոյ հայոց առաջնորդ սրբազանը...

Ընթերցողը թող դատէ մնացեալը։

Կորիւն

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պօլսի անգլիական դեսպանը, ինչպէս հաղորդում է «Հաւասի գործակալութիւնը», դեկտեմբերի 16-ից (29-ին), տեսնվեց սուլթանի հետ եւ պահանջում էր անյապաղ վճարել 108,000 ֆունտ ստերլինգ, որ Թիւրքիան պարտ է Արմստրօնգի գործարանին թիւրքաց նաւատորմի համար կառուցած կրէյսէրի համար։ Սուլթանը արդէն կտրական խոստում տուեց, որ այդ փողերը կը վճարվեն դեկտեմբերի 7-ին (20-ին), բայց նշանակած ժամանակ այդ փողը չը վճարվեց։ Անգլիական դեսպանը հրահանգ ստացաւ իր կառավարութիւնից՝ գործել եռանդով եւ անպատճառ փողը պահանջել, որովհետեւ «Թիւրքիան սիստեմատիկաբար շարունակում է չարակամութեամբ վերաբերվել դէպի Անգլիան։»

—Անգլիական կառավարութիւնը, ինչպէս հաղորդում է «Exchange Telegraph» Կ. Պօլսից դեկտեմբերի 15-ից, ծանուցեց Բ. Դրան, որ Մեծ-Բրիտանիան հրաժարվում է կապել առեւտրական դաշնագիր եւ ուշադրութեան առնել Թիւրքիայի մաքսային նոր առաջարկութիւնները, եթէ թիւրքաց կառավարութիւնը չի վերացնի այն ճնշումները, որոնց ենթակայ է առեւտուրը Թիւրքիայում։

—Անգլիայի նման, Ֆրանսիան նոյնպէս յայտնեց Թիւրքիային, Կ. Պօլսի իր դեսպան Կոնստանի միջոցով, որ Ֆրանսիան առեւտրական դաշնագիր չի կապի Թիւրքիայի հետ, մինչեւ որ չը լուծվի ապրանքների քիմիական քննութեան եւ մաքսային կանօնադրութեան հարցը։

—Բարցելօնայում ապստամբութիւն է տիրում։ Մօտ 30,000 ապստամբներ կողոպտում են խանութներն եւ քարուքանդ են անում գործարանները։ Բազմաթիւ ապստամբներ սպանված են։ Զօրքեր են ուղարկված ապստամբութեան տեղը։

—Մահմուդ-փաշան, սուլթանի փեսան, Կորֆուից ճանապարհ ընկաւ Ֆրանսիա, որովհետեւ յունական իշխանութիւնները յայտնեցին, թէ նրա մնալը Կորֆուում կարող է վնասել այն բարի յարաբերութիւններին, որ հաստատվել են այժմ Յունաստանի եւ Թիւրքիայի միջեւ։

—«Information» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը նոր մեծ-վէզիրի վրա դրվող յոյսերի եւ Թիւրքիայում սպասվող բարենորոգումների առիթով ասում է հետեւեալը. «Ով լաւ է ճանաչում Իլդիզ-Քիօսկում գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնները, նրան պէտք է շատ զարմացնեն նոր մեծ-վէզիրի բարենորոգչական գործունէութեան վրա դրվող յոյսերը։ Անկասկած է, որ Քուչուկ-Սայիդ-փաշան ընդունակ պետական գործիչ է, արժանաւոր մարդ եւ բարեխիղճ պաշտօնեայ, որպիսիք շատ սակաւ են Թիւրքիայում. եթէ սուլթանը թոյլ տար նրան շրջապատելու իրան այնպիսի ընկերներով, ինչպիսիք են Շաքիր-Մուխտարը կամ Րաիֆ-փաշան, այն ժամանակ մենք յիրաւի կը հաւատայինք, որ Թիւրքիայում մենք կը տեսնենք, վերջապէս, րէֆօրմների կողմնակից մինիստրութիւն եւրոպական մտքով։ Բայց Մուխտար-փաշան կայսերական կօմիսար է Եգիպտոսում, Րաիֆ-փաշան գեներալ-նահանգապետի պաշտօն ունի Ասիայի մի անկիւնում, իսկ րէֆօրմների երրորդ կողմնակիցը վաղուց արդէն բնակեցրած է Միտիլէնում, այնպէս որ նրա անունն անգամ մոռացել ենք։ Այժմ խեղճ Սաիդ-փաշայի ընկերներն են՝ յամառ Րիզա-փաշան, Հասան-փաշան՝ միտական ծովային մինիստրը, կայսրութեան «առաջին գողը», արդարադատութեան մինիստր Աբդուլ-Րախմանը, որը ինքն ունէր յոյս մեծ-վէզիր դառնալու. այդ բոլոր անձինքը Սաիդին թշնամաբար են վերաբերվում։ Դրանից մէկի ներկայութեամբ Սաիդ-փաշայի ասած իւրաքանչիւր խօսքը կէս ժամից յետոյ արդէն հաղորդվում է Իլդիզ-Քիօսկ։ Մնացած բոլոր մինիստրներն եւս դրանց նման են եւ խեղճ Սաիդ-փաշան չէ կարող դրանց հետ ձեռք ձեռքի տուած գործել։ Ուրեմն բարենորոգութիւններ սպասելը իզուր է, եւ միայն ցանկալի է, որ այդ անհաւասար կռւի մէջ շատ չը վնասվի Սաիդ-փաշան եւ սուլթանը հանգիստ թողնէ նրան։»

—Արտասահմանեան լրագիրներին հաղորդում են, որ Թիւրքիայում, Այդինի վիլայէթում, տեղի է ունեցել սաստիկ երկրաշարժ. քանդված են 300 տներ, որոնց մէջ է եւ ֆրանսիական հիւպատոսի տունը։

—«Իկդամ» լրագրին հաղորդում են Էրզրումից, թէ Էրզրումի նահանգապետ Նազիմ-բէյ միջնորդութիւն է յարուցել Բ. Դրան առաջ, որով խնդրում է թոյլ տալ Էրզրումի բնակիչներին առանց մաքսի փայտեղէն բերել վեց ամսվայ ընթացքում Կարսի շրջանից՝ երկրաշարժից քանդված տները վերանորոգելու համար։ Թիւրքական լրագրի թղթակցի ասելով, այսուհետեւ Էրզրումի տները պէտք է շինվեն կամ ամբողջովին եւ կամ կիսով չափ փայտից, որպէս զի երկրաշարժի կրկնվող ցնցումների ժամանակ բնակիչները չենթարկվեն մեծ վտանգի։

—Անգլիական լրագիրներին հաղորդում են, թէ աւղանական էմիրը խորհրդակցութեան է հրաւիրել բոլոր ազդեցիկ աւղանացիներին եւ խոստացել է նրանց պաշտպանել երկիրը օտարների ազդեցութիւնից։ Նա յայտնել է, որ վճռել է արգելել երկաթուղիներ եւ հեռագիրներ անցկացնել երկրի մէջ, թոյլ չը տալ օտարներին առեւտրական հիմնարկութիւններ հաստատել եւ եւրոպական կրթութիւն տարածել աւղանացիների մէջ։ Էմիրը հակառակ կարծիք է յայտնել նաեւ եւրոպացի միսիօներների դէմ։

—Նիւ-Եօրկից հեռագրում են «Morning Leader» լրագրին, թէ յայտնի ամերիկական միլիարդատէր Կարէնգի, երբ նրա 50 միլիօն դոլարի նուէրը ամերիկական համալսարաններին մերժվեց կառավարութեան կողմից, որովհետեւ նա այդ գումարն առաջարկում էր պողպատի տրեստի արժեթղթերով, որոշեց ծախել այդ արժեթղթերը եւ ապա նրանց վաճառումից գոյացած առձեռն դրամը առաջարկել կառավարութեան։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

27 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Դեկտեմբերի 29-ին տեղի կունենայ Ձմեռային պալատում շնորհաւորութիւնների մատուցումն Բարձր Նորապսակներին—Մեծ-Իշխանուհի Օլգա Ալէքսանդրովնային եւ Օլդէնբուրգեան դուքս, պրինց Պետր Ալէքսանդրովիչին։—1902 թուի յունվարի 1-ին Ձմեռային պալատում տեղի կունենայ Բարձրագոյն ելք եւ շնորհաւորութիւնների մատուցումն Նոցա Մեծութիւններին Նոր-տարու առիթով։—Հրատարակված է Բարձրագոյն հրաման, որով մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան անդամ Բէլգարդ արձակվում է պաշտօնից՝ լիֆլեանդական փոխ-նահանգապետ նշանակվելու պատճառով, իսկ Խերսոնի փոխ-նահանգապետ իշխան Ուրուսով նշանակվում է մամուլի գլխաւոր վարչութեան խորհրդի անդամի պաշտօնակատար։

ԹԷՕԴՕՍԻԱ։ Դեկտեմբերի 26-ին, ցերեկվայ $5^1/_2$ ժամին, լսվում էր ստորերկրեայ դոռոց եւ զգացվում էր երկրի տատանումն, որ երկիւղ գցեց բնակիչների վրա։ Շատ բնակարաններ վնասվել են։

ՊԵԿԻՆ։ Օտարերկրացիներին տուած են արտասովոր թեթեւութիւններ ներկայ լինելու չինական արքունիքի մուտքին։ Այրի կայսրուհու ուշադրութիւնը դէպի օտարերկրացիները տեղիք է տալիս զանազան բացատրութիւնների։ Անգլիական երկաթուղու վերատեսուչն եւ գլխաւոր ինժեները ներկայացվեցին կայսրին կայարանում։

ՊԱՐԻԶ։ Կիսապաշտօնական հաղորդագրութիւններով հաստատվում է, որ Դէլկասէի եւ Պրինէտտիի մէջ տեղի ունեցած մտքերի փոխանակութիւնը Տրիպօլիսի վերաբերմամբ սահմանափակվեց այնպիսի հաւատացումներով, որոնք աւելի բացասական բնաւորութիւն են կրում։

ԲԵՐԼԻՆ։ Գահական ճառի մէջ, որ կարդաց Բիւլօվ, մատնացոյց է արված ընդհանուր տնտեսական պայմանների անբարեյաջող լինելու վրա։ Չէ սպասվում, որ 1901 թուականը նպաստաւոր կերպով վերջանայ։ Երկաթուղային արդիւնքները շատ աւելի քիչ են, քան նախահաշուի մէջ նշանակվածները։ 1902 բիւջէտային թուականի ընթացքում պետական արդիւնքները աւելի սակաւ կը լինեն, քան ընթացիկ տարվայ բիւջէտինը, բայց եւ այնպէս ծախքերը պէտք է հաւասարակշռվեն մուտքերով, առանց դիմելու պետական կրէդիտին։ Գահական ճառը յայտարարում է, թէ օրինագծեր կը պատրաստվեն բնակարանային պայմանները բանուորների համար բարելաւելու նպատակով, ինչպէս նաեւ արքունական աշխատանքների մասին եւ բարելաւելու այն աստիճանաւորների դրութիւնը, որոնք չնչին ռոճիկ են ստանում։ Մտադրութիւն կայ նշանաւոր չափով աւելացնել պետական երկաթուղային ցանցը ընդարձակելու եւ օժանդակ ճանապարհների շինութեան միջոցները։ Խոստացված է ժամանակին նոր օրինագիծ ներկայացնել ջրային ճանապարհները կանօնաւորելու՝ առեւտրական յարաբերութիւնները դիւրացնելու համար։ Ի նկատ առնելով արեւելեան գերմանական գիւղատնտեսութեան դժուար դրութիւնը, մանաւանդ Պօզնանում եւ արեւմտեան Պրուսիայում, կրկնվող կլիմայական աղէտների պատճառով, կառավարութիւնը անյապաղ անհրաժեշտ միջոցներ է ձեռնարկել արեւելեան նահանգների վերաբերմամբ։ Գահական ճառը յայտարարում է, թէ պրուսական պետութեան ինքնապաշտպանութեան համար գերմանական տարրը կը ստանայ քաղաքական եւ տնտեսական աւելի արտօնաւոր դրութիւն, աւելցնելով, որ կառավարութիւնը համակված է ցանկութեամբ՝ հաստատակամութեամբ եւ անշեղ կերպով ընդարձակելու այդ տարրի շրջանը արեւելեան նահանգներում եւ մաքառելու պետութեան հակառակ ձգտումների դէմ։ Կառավարութիւնը այս դէպքում յոյս է դնում տեղական գերմանական ազգաբնակութեան եւ ամբողջ ժողովրդի աջակցութեան վրա, որ գերմանական լեզուի դէմ եղած ոտնձգութիւնները պէտք է ընդունէ իբրեւ ազգային պատւի վիրաւորանք։

ԲԵՐԼԻՆ։ Րէյխստագ։ Բիւջէտի առաջին ընթերցումն։ Մինիստր Տիլման մատնացոյց է անում ֆինանսական անբարեաջող դրութեան վրա, որ առաջացել է տնտեսական անկումից, եւ պետական նոր եկամուտներ գտնելու անհրաժեշտութեան վրա. Շտօլբէրգ, մի պահպանողական, յիշատակում է իր ճառի մէջ Չեմբէրլէնի խօսքերը 1870—1871 թուականների պատերազմի մասին։ Ծանր մեղադրանքները գերմանական զօրքերի դէմ սաստիկ զայրոյթ ծագեցրին ժողովրդի մէջ։ Ապա խօսելով երեքպետեան դաշնակցութեան մասին, նա ասաց, թէ այդ դաշնակցութիւնը մի չինծու գործ չէ։ Պետական կանցլէրը ասում է. «Նախընթաց ճառախօսը իր ճառի մէջ շօշափեց այն խօսքերը, որ քիչ ժամանակ առաջ ասել է անգլիական մինիստրը գերմանական զօրքի գործողութիւնների եղանակի մասին ֆրանս-գերմանական պատերազմի ժամանակ։ Մենք բոլորս, կարծեմ, համաձայն կը լինենք, իսկ մեզ հետ միասին, ինչպէս կարծում եմ, նաեւ բոլոր խելացի անգլիացիները, որ եթէ մինիստրը հարկէց ստիպված է արդարացնել իր քաղաքականութիւնը,—եւ այս բանը չէ՞ որ կարող է պատահել,—այն ժամանակ նա շատ լաւ կանէ, եթէ մի կողմ թողնէ օտար պետութիւնները. սա բոլորովին ճիշտ է. բայց եթէ նա այնու ամենայնիւ կամենում է բերել օրինակներ օտար երկիրներից, այն ժամանակ այդ բանը պէտք է անել մեծ զգուշութեամբ, որովհետեւ հակառակ դէպքում կարելի է ոչ միայն տարաձայնութիւնների առիթ տալ, այլ մինչեւ անգամ վիրաւորել ուրիշի զգացմունքները, նոյն իսկ ոչ նախամտածված կերպով, ինչպէս ես կը կամենայի ենթադրել, պատահել է այս դէպքում, մանաւանդ ինձ տուած հաւատացումներից յետոյ։ Այս տեսակ դէպքերը առանձնապէս ցաւալի են այն ժամանակ, երբ նրանց կատարում է մինիստրը մի այնպիսի երկրի վերաբերմամբ, որ միշտ պահպանել է նրա երկրի հետ բարեկամական յարաբերութիւններ, որոնց խաղաղ շարունակութիւնը հաւասարապէս շահէտէ երկու կողմերին։ Բոլորովին հասկանալի է, որ մի այնպիսի ժողովրդի մէջ, որ այնքան մօտ է իր փառաւոր զօրքին, ինչպիսին գերմանական ժողովուրդն է, հասարակական զգացմունքը բողոքեց այն ենթադրութեան դէմ, որ մեր միութեան համար ձեռնարկված ազգային մաքառման հերոսական բնաւորութիւնն եւ բարոյական հիմունքները կարող են աղաւաղվել։ Բայց գերմանական զօրքը շատ բարձր է կանգնած, նրա վահանը չափազանց մաքուր է, որ նրանց կարելի լինէր վիրաւորել անճիշդ զարկերով։ Այս առիթով կարելի է կրկնել Ֆրեդերիկոս Մեծի խօսքերը, որը, երբ նրան ասացին, թէ մի մարդ յարձակվում է նրա եւ պրուսական զօրքի վրա, պատասխանեց. «Ուշք մի դարձնէք եւ անհանգիստ մի լինէք, նա կամենում է կծել գրանիտը»։ Նախընթաց ճառախօսը խօսում էր եւ երեքպետեան դաշնակցութեան մասին, արդարացի կերպով նկատելով, որ միշտ էլ կային դաշնակցութիւնը թաղել ցանկացողներ, միշտ կային անձինք, որոնք պահանջ էին զգում յայտարարելու դաշնակցութիւնը մեռած. այնուամենայնիւ երեքպետեան դաշնակցութիւնը առաջվայ նման զգում է իրան շատ հիանալի դրութեան մէջ եւ ես կարծում եմ ու յոյս եմ տածում, որ նա դեռ երկար կապրի՝ նման այն մարդկանց, որոնց սխալմամբ յայտնել են մեռած։ Երեքպետեան դաշնակցութեան էութեան եւ բնաւորութեան մասին կան շատ անճիշտ կարծիքներ. դա առեւտրական ընկերակցութիւն չէ, նրա բնաւորութիւնը յարձակողական չէ, այլ պաշտպանողական, ոչ ագրեսիվ, այլ վերին աստիճանի խաղաղասիրական։ Կոմս Շտօլբէրգ ասաց, թէ դաշնակցութիւնը չէ յենվում արհեստական կօմբինացիայի վրա, եւ դա բոլորովին ուղիղ է. պատմական տեսակէտից նա ներկայացնում է հաշտեցումն այն բանի, որ ձեռք է բերել ազգը 1860 եւ 1870 թւերի պատերազմներով, շնորհիւ այն հաստատուն սկզբունքների, որոնք Նապօլէօնի պատերազմական փոթորիկների վերջանալուց յետոյ պարգեւեցին Եւրոպային, Վիէննայի դաշնագրերի հիման վրա, կէսդարեան խաղաղութիւն։ Դաշնակցութիւնը ապագայի միութեան համար է. նա դէմ չէ, որ նրա անդամները լաւ յարաբերութիւններ ունենան միւս պետութիւնների հետ։ Ես ուղիղ չէի համարի, եթէ նոյն իսկ գերմանական մամուլի մի փոքր մասը որ եւ է աղմուկ յարուցանէր իտալական եւ ֆրանսիական մերձեցման դէմ. երջանիկ ամուսնութեան մէջ ամուսինը չը պէտք է չարանայ, երբ նրա կինը որ եւ է աւելորդ անմեղ շրջան անէ ուրիշ պարողի հետ (ծիծաղ). գլխաւորն այն է, որ նա չը փախչի, եւ նա չի փախչի, եթէ կինը մարդու հետ լաւ է ապրում։ Դաշնակցութիւնը իր մասնակիցների վրա ոչ մի ծանր պարտաւորութիւն չէ դնում. նրանցից ոչ ոք չէ հարկադրվում որոշ բարձրութեան վրա պահել իր ցամաքային եւ ծովային ոյժերը. իւրաքանչիւրին իրաւունք է տրվում կրճատել այդ ոյժերը, երբ եւ ինչպէս որ կամենայ։ Ես մինչեւ անգամ կասէի, որ առանց երեքպետեան դաշնակցութեան՝ նրա անդամներից իւրաքանչիւրը ստիպված պէտք է լինէր աւելի սաստիկ լարել իր զինուորական ոյժերը, աւելի մեծ ծախքեր անել, քան այժմ, երբ նա մի ուժեղ խմբի անդամ է. (բոլորովին ճիշդ է)։ Ֆրանս-իտալական համաձայնութիւնը Միջերկրական ծովին վերաբերեալ մի քանի հարցերի մասին ամենեւին ուղղված չէ դաշնակցութեան դէմ։ Առհասարակ մենք կարող ենք այժմ աւելի հանգստութեամբ նայել իրերի ապագայ ընթացքի վրա նրա համար, որ այժմեան դրութիւնը բոլորովին այլ է, քան 1879 թւին, երբ իշխան Բիսմարկ կոմս Անդրաշիի հետ հիմք դրին այժմեան երեքպետեան դաշնակցութեան աւստրո-գերմանական դաշնագրով։ Այն ժամանակ մենք զբաղվում էինք միայն եւրոպական քաղաքականութեամբ եւ մեր կօմբինացիաները դուրս չէին գալիս Միջերկրականի աւազանի շրջանից. այժմ բոլոր մեծ պետութիւնների քաղաքականութիւնը տարածվում է ամբողջ երկրագնդի վրա։ Ես կարծում եմ, որ պատմութեան մէջ դեռ եւս չէ եղել մի շրջան, երբ գոյութիւն ունենային այսքան հզօր պետութիւններ. այդ երեւոյթը ստեղծում է, եթէ կարելի է այսպէս ասել, հակակշիռների սիստեմը, որ ազդում է բնականաբար, առանց առանձին համաձայնութիւնների պահպանելու խաղաղութիւնը, որովհետեւ չը կայ մի պետութիւն, որը, եթէ նա պատերազմ վարէր Եւրոպայում, հարց չը տար իրան. «Արդեօք ինչ է կատարվում իմ ետեւում», իսկ ետեւում աչքեր չը կան։ 1879 թւին մեր պետական մեծ գործիչ Բիսմարկ եւ զօրավար Մօլտկէ համաձայն էին այն բանում, որ Գերմանիան պէտք է ի նկատի ունենայ եւրոպական մեծ պատերազմի գուցէ եւ մօտալուտ վտանգը. այժմ դրութիւնը աւելի քիչ լարված է եւ դա զանազան պատճառներ ունի. ամենից առաջ անպայման խաղաղացուցիչ կերպով ներգործեց Գերմանիայի երեսնամեայ խաղաղ քաղաքականութիւնը։ Դեռ քանի տարի առաջ բաւական տարածված էր այն հայեացքը, թէ գերմանական պետութիւնը, միացած մեծ պատերազմների ժամանակ, կը վարէ ռազմական քաղաքականութիւն, որ եւ

տեղի ունեցաւ երկու անգամ Նապօլէական պետութեան ժամանակ։ Այդ նախապաշարմունքը մի տեսակ վտանգաւոր էր Նրա համար, որ մեր հակառակորդները կարող էին, եւ կարեւոր դէպքում յիրաւի օգուտ էին քաղում, հետեւեալ փաստաբանութիւնից—եթէ մենք չօգտվենք յարմար րօպէից յարձակվելու գերմանական կայսրութեան վրա, մեզ վտանգ է սպառնում ենթարկվելու յարձակման Նրա կողմից իրան յարմար րօպէին։ Այդ փաստաբանութիւնը կորցրեց իր ոյժը, որովհետեւ վերջին երեսուն տարվայ ընթացքում մենք յարմար րօպէների պակասութիւն չէինք զգում վարելու աւելի կամ պակաս չափով չահաւէտ պատերազմներ։ Այժմ եթէ որ եւ է մէկը խօսք բանար Գերմանիայի կամ գերմանական կայսրի պատերազմական ձգտումների մասին, այն ժամանակ այդ տեսակ զրպարտութիւնը բոլորովին աջողութիւն չէր ունենայ (բոլորովին ճիշտ է)։ Ամեն մի այդ տեսակ քաղաքագէտ գիտէ, որ մենք անպայման խաղաղասէր ենք։ Համաշխարհային քաղաքականութեան այժմեան խնդիրները վերաբերում են անպիսի իրերի, որոնք գտնվում են Գերմանիայի սահմաններից դուրս եւ ես կը յիշեմ, օրինակի համար, Աֆրիկայի հիւսիսային ափերը, Պարսկաստանը եւ Արեւելեան Ասիան։ Եթէ, ուրեմն, երեքպետեան դաշնակցութիւնը մեզ համար անպայման անհրաժեշտութիւն չէ, նա այսուամենայնիւ մնում է վերին աստիճանի գնահատելի համգամանք, որպէս խաղաղութեան եւ status quo-ի հզօր ապահովութիւն. Թողնենք դեռ այն, որ նա ծառայում է, որպէս օգտաւէտ համգոյց պետութիւնների մէջ, որոնց թէ աշխարհագրական դիրքը եւ թէ պատմական աւանդութիւնները ցոյց են տալիս, որ անհրաժեշտ է դրացիական բարի յարաբերութիւններ պահպանել։ Ինչ վերաբերում է մեզ,—սրանով էլ ես կը վերջացնեմ,—մենք այսուհետեւ եւս կը պահենք Գերմանիան այնքան ուժեղ, որ մեր բարեկամութիւնը մնայ գնահատելի, իսկ մեր թշնամութեանը վերաբերվեն ոչ անտարբերութեամբ»։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Նիւ-Եօրկի երկաթուղու կենտրօնական կայարանի տօնելի մէջ տեղի ունեցաւ մարդատար գնացքների ընդհարումն. ջարդված վագօնները սկսեցին այրվել. առ այժմ հաշւում են 24 սպանվածներ. կան եւ շատ վիրաւորվածներ։

ՎԻԵՆՆԱ։ Հեծելազօրքի նախկին օֆիցէր Ֆօն Կարինա լրտեսութեան համար դատապարված է բանտարկութեան $4^1/_2$ տարով եւ ընդ միշտ աքսորման Աւստրիայից։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Ն. Մ. Զիկօվսկի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և չնարդային հ.
Ն. Ի. Դզելիև—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Թարաձատեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Գ. Նաւասարդեանց—1—$1^1/_2$ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռուսսմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Շպակովսկի—6—7 ժ. Ներդային (էլեկտրոբուժ), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թաւխանեանց—7—$7^1/_2$ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նաւասարդեան—$7^1/_2$—8 ժ.
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ց. Առվանիչսկի—տանը. ծաղկահաս և բժշկական մարմնամարզ. գիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՆԱԿ
ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
Նորագոյն ապարատներով եւ էլէկտրական մեքենաներով. մասնաւորապէս
ԲԳԻ, ՔԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
Сергіевская ул., д. 12.

Կ Ա Ր Ե Ւ Ո Ր Ա Զ Դ

Ով կը փափագի սենեկին գեղեցիկ եւ արժանավայել զարդ մը աւելցնել, թող բարեհաճի գրկել մեր հասցէին 2,50 ֆրանկ, 1 րուբլի կամ 50 սէնթ, փոխարէն՝ ապահովագրեալ ծրարով, կընդունի հայոց սիրելի ՆԱՀԱՊԵՏ Հ. ԱԼԻՇԱՆԻ մեծադիր լուսատիպ պատկերն, յատուկ խնամքով տպուած 50×65 հարիւրամետր մեծութեամբ, փայլուն եւ ստուար թուղթի վրա։ Գործակալաց եւ մեծաքանակ գնողաց յատուկ զեղչ կը լինի։

Վենետիկ, Մխիթարեան տպարան։ Հասցէ. Imprimerie Arménienne St. Lazare, Venise (Italie). 3—3

Լոյս տեսաւ
ՋՕՆ ՌԵՍԿԻՆԻ
ՍԵԶԱՄ ԵՒ ՇՈՒՇԱՆ
Թարգմ. Ա. Տէր-Դանիէլեանց

Դիմել Թիֆլիսում՝ կենտրօնական գրավաճառոցին եւ Թարգմանչին՝ Балаханы, контора Адамова V группа. 3—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ
որ լաւ իմանայ հայերէն լեզուն եւ կատարէ բօննայի պաշտօն հայ ընտանիքում։
Դիմել՝ Գանօվսկայա փողոց, № 21, «Մուրճի» խմբագրատուն։ 2—3

Մ. Թ Ա Ղ Ի Ա Դ Ե Ա Ն Ի
„ԱԶԳԱՍԷՐ“
լրագրի բոլոր տարիների հատորները, առանձին-առանձին, կազմած կարելի է գնել։ Իւրաքանչիւր տարվանը ճանապարհածախսով 10 րուբլի։

Դիմել՝ Ecole Centrale Arménienne Julfa-Ispahan (Perse). 3—3

Պատահմամբ Ծախվում է
Թիֆլիսում Ի. Ի. Մայերի յայտնի ձեռագործների խանութը, բոլոր սարգ ու կարգով, ապրանքով եւ բախրամաների արհեստանոցով։
(26, 28, 30) 3—3

ԵՐԿՐԱՉԱՓ-ԻՆԺԵՆԷՐ
Յ. ԹԱՀԱԹՐԵԱՆ
Ընդունում է երկրաչափական եւ հարթաչափական (нивеллировочныя) եւ այլ տեսակ գեոդէզիական աշխատութիւններ՝ ջուր մատակարարելու, կանալիզացիայի, ստուգման, ճահիճներ ցամաքացնելու, անտառների բարեկարգութեան, լեռնային գործի, ճանապարհների եւ փողոցների շինութեան եւ կանօնաւորութեան, քաղաքային եւ այլ անշարժ կալուածքների կարգաւորութեան յատակագծի վրա գնահատական (оцѣночный сборъ) տուրքի համար, քաղաքային եւ այլ հողերի որոշման, քաղաքային յատակագծի հատուածը օրէնսդրական կարգով եւ այլն։

ԲԱԳՈՒ, «Դվօրցօվայա Նօմէրներ» հիւրանոց. կամ Թիֆլիս՝ Ավճալեան փողոց, Շահբուդաղեանի տուն, № 39, բակում։ 46—100

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ սրվակը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ
մազերը բուսցնելու եւ սեւացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջոց

ՋՈՒՐ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է երեսի պատահած սեւութիւնը, մաները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, սրվակի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Գուչկովսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. այնտեղ բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բազում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Գալօվի եւ Արխտակօվի դեղատներում։ Ծախրաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ փոստով։ 18—100

Ի ԿՈՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԷՐԷԹԻ Նշանակեալ է աճուրդ առանց կըրկնաճրդի յ31 այսր դեկտեմբերի, վասն տալոյ ի վարձու զտունն Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի, որ յ9-րդ քաղաքամասին Տփխիսոյ ի Սիմէօնեան փողոցի։ Ցանկացողք կարեն դիմել ի կօնսիստորիայն ի Նշանակեալ պահուն համդերձ գրաւականօք եւ յառաջագոյն տեղեկանալ զպայմանացն ի դիւանատան սորին, ի 10—ց2 ժամն առաւօտու։

Անդամ Կօնսիստորիայի՝
Գաբրիէլ քահանայ Տէր-Գաբրիէլեան
1—2

Հ Ր Ա Ւ Է Ր
Սրանով խոնարհաբար խնդրում եմ Թիֆլիսի Վանաց աւագ եկեղեցու բարեպաշտ ծխականներին շնորհ բերել կիրակի, ամսիս 30-ին, ժամի 12-ին, պատարագից յետոյ, քննելու նոյն եկեղեցու պ. երէցփոխի 1898 եւ 1899 տարիների ելեւմտից հաշիւները։
1—2 Ղ. ա. ք. Խարազեանց

Ս. Յ. ՄԱՏԻՆԵԱՆՑԻ
մագազինում, Նիկօլաեվսկի (Միքայէլեան) կամուրջ, ստացվել է ամերիկական արագատիպ մեքենայ եւ տպագրվում են այցետոմսեր. 100 հատը 10 րօպէում, գինը 60 կոպէկից մինչեւ 3 րուբլի։ Նոյնպէս տպագրվում են հարսանեաց հրաւիրատոմսեր, կօնվէրտներ, բլանկներ եւ այլն։
(28, 29, 30. 1, 5) 1—5

ГРУЗИНСКІЙ ТЕАТРЪ
Въ четвергъ, 27 декабря
труппою Грузинскаго Драматическаго Общества
ВЪ БЕНЕФИСЪ
Г. В. ГЕДЕВАНОВА
представлено будетъ, при участіи В. Абашидзе, въ первый разъ новая пьеса
I
ТАРТЮФЪ
комедія въ 5 дѣйств. Мольера
II
ШАЛУНЫ
вод. въ 1 дѣйств. съ пѣніемъ
Участвуетъ вся труппа. Цѣны обыкновенныя.
Начало въ 8 ч. вечера. 3—3

ՈՍԿԵԳՈՅՆ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ
ՄԵՂՐ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՄԵՂՈՒԱՆՈՑԻՑ
Ծախվում է Լերմոնտովսկայա փողոցում, Տէր-Միքայէլեանի № 3 տանը, Արաս-Արաղսկայա հրապարակի մօտ, մուտքը գաւթից. բարձրանալ ձախակողմեան վերնայարկը։
Մեղրի պուդը—9 րուբլի, ֆունտը—25 կոպէկ։
Առաւօտ. ժամը 8-ից մինչեւ 11-ը.
Երեկոյ. ժամը 4-ից մինչեւ 7-ը։

Съ разрѣшенія главнаго управленія по дѣламъ печати,
ПОНИЖЕНА ПОДПИСНАЯ ПЛАТА
На ежедневную политическую и литературную газету
НА
„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“
Какъ для городскихъ, такъ и для иногородныхъ подписчиковъ подписная плата: за годъ—7 р. за полгода—4 р., 3 мѣс.—2 р. 50 к., 2 мѣс.—2 р., 1 мѣс.—1 р.; отдѣльный № въ Тифлисѣ—5 коп., внѣ Тифлиса—5 коп.
Допускается разсрочка платежа: къ 1 му января—4 р., къ 1-му іюня—3 р.
Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библіотекъ и благотворительныхъ учрежденій сдѣлана скидка: год. плата для иногородныхъ—6 руб., для городскихъ—5 руб.
Программа газеты, сотрудники и другія условія изданія останутся прежнія.
Подписка принимается не иначе, какъ считая съ 1-го числа каждаго мѣсяца. Подписка принимается въ Тифлисѣ, въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.
Редакторъ Г. Тумановъ. 3—3 Издатель К. Тумановъ.

ԲԱՆԱՍԷՐ ԱՄՍԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ
«Բանասէր» յարգելով ժողովրդական եւ գրական անձանց դիմումները, կը խոստանայ յառաջիկայ տարեշրջանէն (1902 յունուար) սկսեալ՝ հետեւեալ նոր ծրագրով հրատարակուիլ.
Ա. «Բանասէր» նախ պիտի հրատարակէ ազգային յառաջդիմութեան վերաբերեալ խմբագրական տեսութիւններ.
Բ. Բանասիրական յօդուածներ՝ ազգային պատմութեան եւ մատենագրութեան վերաբերեալ.
Գ. Օտարազգի նշանաւոր հանճարներու գրուածոց թարգմանութիւններ.
Դ. Հայ աշխարհագրական եւ ազգագրական յօդուածներ.
Ե. Նոր հրատարակուած գրքերու վրայ քննադատական տեղեկութիւններ.
Զ. Լեզուաբանական եւ ստուգաբանական յօդուածներ.
Է. Ազգային լրագրութեան մէջ լոյս տեսած կարեւոր յօդուածներու վրայ դիտողութիւններ.
Ը. Գիտական նորութիւններ։
Մասնաւոր կերպով կը յայտարարենք մեր ընթերցողաց. որ յունուարէն սկսեալ «Բանասէր» վերոյիշեալ ծրագրով ԱՄՍԱԹԵՐԹԻ պիտի վերածուի, իւրաքանչիւր անգամ տալով 32 էջ։ Եւ՝ ինչպէս որ կանխաւ խոստացեր էինք, «Բանասէր»-ի ինչ ինչ յօդուածները պատկերազարդ պիտի հրատարակենք։
Թերթին գինն առ այժմ նոյնը կը մնայ, այսինքն՝ տարեկան 15 ֆր.=6 ռուբլի. բայց եթէ բաժանորդներու բազմութիւնն զմեզ խրախուսէ՝ այն ատեն կը խոստանանք 10 ֆրանքի իջեցնել։
Մեր հասցէն է՝ Basmadjian
112, Bd. Rochechouart.
1—3 Paris (18)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ԿՏՈՒՐԸ
որ արժանացած է մեծ արծաթեայ մեդալի Կովկասեան յօբելեանական ցուցահանդէսում, Ի Շէլէնգօվսկի եւ Ընկերութեան գործարանի ցենկապատ թիթեղից, ծախվում է նշանաւոր զիջումով՝ համեմատելով պրէյս-կուրանտի գների հետ՝ Գ. Մուլեարսկու գրասենեակում։ Երեւանեան հրապարակ, № 25։ 1—6

СЕКРЕТЪ КРАСОТЫ
ГЛИЦЕРО-ВАЗЕЛИНОВОЕ МЫЛО МОЛОДОСТИ
А. СІУ и Ко. МОСКВА. 20 коп. кус.

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 27 Декабря 1901 г. Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.